

УКРАЇНА

(19) UA (11) 37953 (13) A

(51) 7 A61K31/00

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИДЕРЖАВНИЙ ДЕПАРТАМЕНТ
ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ
ВЛАСНОСТІ

ОПИС

ДО ДЕКЛАРАЦІЙНОГО ПАТЕНТУ
НА ВИНАХІДвидається під
відповідальність
власника
патенту

(54) СПОСІБ ПОЛІХІМІОТЕРАПІЇ ВПЕРШЕ ВИЯВЛЕНИХ ХВОРИХ ДЕСТРУКТИВНИМ ТУБЕРКУЛЬОЗОМ ЛЕГЕНЬ

(21) 2000052629

(22) 06.05.2000

(24) 15.05.2001

(33) UA

(46) 15.05.2001, Бюл. № 4, 2001 р.

(72) Бялик Йосип Борисович, Пархоменко Світлана Іванівна, Циганкова Людмила Михайлівна, В'ялих Жанна Едуардівна

(73) Інститут фтизіатрії і пульмонології ім. Ф.Г.Яновського Академії медичних наук України

(57) Спосіб поліхіміотерапії вперше виявлених хворих деструктивним туберкульозом легень, що включає використання 5-6 основних протитуберкульозних препаратів, який відрізняється тим, що за один день вживають 5 препаратів, причому інтенсивна хіміотерапія застосовується на всьому протязі лікування.

Винахід відноситься до медицини, а саме, - до фтизіатрії і може бути застосований для лікування вперше виявлених хворих деструктивним туберкульозом легень.

В останні роки скорочення строків хіміотерапії вперше виявлених хворих деструктивним туберкульозом легень і забезпечення високої ефективності їх лікування проводиться в основному за рахунок інтенсифікації режимів хіміотерапії - застосування в перші місяці лікування більш ніж 3-х, а саме 4-х (зрідка 5-ти) протитуберкульозних препаратів.

Відомий спосіб інтенсивної короткострокової хіміотерапії вперше виявлених хворих деструктивним туберкульозом легень, який передбачає на протязі перших 2 місяців щоденне застосування 4 протитуберкульозних препаратів (ізоніазиду, рифампіцину, піразинаміду, стрептоміцину або етамбутолу), а на протязі наступних 4-6 місяців - 2 препаратів щоденно або інтермітуюче, переважно ізоніазиду і рифампіцину (див. Bromton Hospital, London. Controlled clinical trial of 4 short-course regimens of chemotherapy (three 6-month and 8-month) for pulmonary tuberculosis: Final report // Tubercle. - 1986. - Vol. 67, № 1. - P. 5-15; Гамнерис Ю.Л. та ін. Ближайшие и отдаленные результаты 6-месячной химиотерапии впервые выявленных больных туберкулезом легких // Пробл. туберкулеза. - 1993. - № 4. - С. 58; Наказ МОЗ України № 233 від 29.07.1996 р. Про затвердження інструкцій щодо надання медико-санітарної допомоги хворим на туберкульоз. - К., 1996; Феценко Ю.І., Мельник В.М. Туберкульоз легень в період епідемії: епідеміологічні, клініко-діагностичні, лікувально-профілактичні та організаційні аспекти. - К.: Логос, 1998. - 284 с.).

При цьому способі бактеріовиділення припиняється у 95-100% хворих, за 1-3 міс., порожнини розпаду загоюються у 76-92% хворих, переважно через 4-6 міс., а частота рецидивів туберкульозу коливається в межах 1-3%.

До недоліків цього способу можна віднести досить тривалі строки всього курсу хіміотерапії - 6-8 міс, не дуже високі показники частоти і строків загоєння порожнин розпаду.

Як прототип обраний спосіб поліхіміотерапії вперше виявлених хворих деструктивним туберкульозом легень (див. Бялик І.Б., Людвиченко Е.П., Гурецкая А.А. Возможности интенсивной 6-7-месячной химиотерапии деструктивного туберкулеза легких // Укр. пульмонолог. журн. - 1996. - № 4. - С. 22-25), що передбачає застосування в перші 2-3 міс. інтенсивної хіміотерапії із 4-6 протитуберкульозних препаратів (ізоніазиду, рифампіцину, піразинаміду, стрептоміцину, етамбутолу та ін.), але при вживанні за один день не більше 4 препаратів. Тому переважно 3-2 препарати застосовувались щоденно, а інші 2-3 препарати - через день. Лише при застосуванні комбінації із 4 препаратів всі вони вживались щоденно. Таким чином, щоденна інтенсивність хіміотерапії складала переважно 4 препарати; лише у деяких хворих по черзі вживались 4 і 3 препарати (наприклад, по парних числах - 4 препарати, а по непарних - 3, і навпаки). Після 2-3 міс лікування інтенсивність хіміотерапії зменшувалась, а на 5-7-му міс застосовувались лише 2-3 препарати, в основному інтермітуюче. При цьому способі бактеріовиділення припинялось у 98,6% хворих, за 1-5 міс (в середньому за $1,67 \pm 0,08$ міс), порожнини розпаду загоювались у 94,5% хворих, через 2-7 міс (в середньому через $4,21 \pm 0,14$ міс).

(19) UA (11) 37953 (13) A

До недоліків способу слід віднести перш за все відносно тривалі загальні строки лікування - 6-7 міс (в середньому $6,67 \pm 0,25$ міс), в тому числі стаціонарного лікування. Крім того, клініко-рентгенологічна та лабораторна динаміка, хоч і була досить швидкою, але залишились резерви її подальшого прискорення.

В основу винаходу поставлено завдання удосконалення способу поліхіміотерапії вперше виявлених хворих деструктивним туберкульозом легень, в якому шляхом застосування комбінацій із 5-6 основних протитуберкульозних препаратів, при прийомі за один день 5 препаратів і застосуванні інтенсивної хіміотерапії на всьому протязі лікування, досягається постійно висока бактеріостатична активність крові (у 90-100% хворих) та бактерицидний, стерилізуючий ефект, а також запобігається виникнення лікарської резистентності МБТ. За рахунок цих факторів скорочуються терміни припинення бактеріовиділення та загоєння каверн, що забезпечує значне скорочення - до 5 міс - загальних строків лікування цього контингенту хворих без шкоди для його результатів.

Поставлене завдання вирішується тим, що у відомому способі поліхіміотерапії вперше виявлених хворих деструктивним туберкульозом легень, який включає використання 5-6 основних протитуберкульозних препаратів, згідно з винаходом, за один день вживають 5 препаратів, причому інтенсивна хіміотерапія застосовується на всьому протязі лікування.

Нами встановлено, що при застосуванні 5-6 компонентної поліхіміотерапії з прийомом за один день 5 протитуберкульозних препаратів досягається висока або значна бактеріостатична активність крові на всьому протязі доби та бактерицидний, стерилізуючий ефект і не розвивається лікарська резистентність МБТ, що дозволяє прискорити абаціювання та значно скоротити строки загоєння порожнин розпаду, а тим самим і всього курсу лікування цього контингенту - до 5 міс.

Спосіб здійснюють таким чином.

На всьому або майже на всьому протязі 5-ти місячного лікування вперше виявлених хворих деструктивним туберкульозом легень застосовують багатокомпонентні комбінації із 5-6 найбільш ефективних протитуберкульозних препаратів - ізоніазиду, рифампіцину, піразинаміду, стрептоміцину, етамбутолу, етіонаміду та ін. При 5-компонентній комбінації (як правило, ізоніазид + рифампіцин + піразинамід + стрептоміцин + етамбутол) всі препарати вживаються щоденно. Рідше вживаються - при первинній резистентності мікобактерій туберкульозу (МБТ) і при дуже поширеному і занедбаному процесі - комбінації із 6 препаратів (вищевказані препарати + етіонамід або ципрофлоксацин, або канаміцин). При 6-компонентних сполученнях 4 препарати вживаються щоденно, а 2 - через день. Таким чином, у всіх хворих за один день застосовують 5 препаратів. Ліки вживають рівномірно на протязі доби - ранком, вдень і увечері, в загальноприйнятій добовій дозі, яка вводиться в 1 прийом. Загальна тривалість всього курсу хіміотерапії становить 5 міс.

Наводимо конкретні приклади здійснення способу.

Приклад 1 (за прототипом). Хворий Т., 37 років, поступив 6.07.1994 р. до фтизіатричного відділення Інституту фтизіатрії і пульмонології (ІФП) АМН України як вперше виявлений на туберкульоз із діагнозом: інфільтративний туберкульоз верхньої долі лівої легені в фазі розпаду і обсіменіння, МБТ(+). Хіміотерапія проводилася згідно із способом-прототипом: в перші 3 міс хворий отримував ізоніазид щоденно (в дозі 0,45-0,5 г *per os* або внутрішньовенно), рифампіцин щоденно (0,45-0,6 г *per os*), стрептоміцин щоденно (1,0 г внутрішньом'язово), піразинамід через день (по парних 2,0 г *per os*) і етамбутол через день (по непарних 1,6 г *per os*). Таким чином, за один день хворий приймав 4 препарати. Вони вживалися в різний час доби, а добова доза кожного із них вводилася в один прийом. В наступні 1,3 міс режим хіміотерапії був таким же, лише стрептоміцин вводився не щоденно, а через день. Останні 1,4 міс стаціонарного лікування і 1 міс амбулаторного лікування хворий отримував через день ізоніазид, рифампіцин і піразинамід. В результаті застосованого режиму хіміотерапії (який переносився добре) зникли симптоми інтоксикації, харкотиння, кашель, задишка, але нормалізація температури і прискореної ШОЕ, а також зникнення харкотиння відбулося лише через 3 міс. Бактеріовиділення припинилось через 2 міс, значне розсмоктування поширених інфільтративних і м'яковогнищевих утворень в легенях відбулося через 4 міс, а повне їх розсмоктування або ущільнення - через 6 міс, повне загоєння кількох порожнин розпаду - через 5-6 міс. При застосованому в перші місяці лікування режимі хіміотерапії із 5 препаратів (4 препарати за один день) бактеріостатична активність крові (БАК) проявлялась при розведеннях крові від 1:256 до 1:8. Саме при таких розведеннях крові (дослідженої 14-15.07.1994 р. в різний час доби) відбувалася затримка росту лабораторного штаму МБТ - Н37Rv. Загальна тривалість всього курсу хіміотерапії склала 6,7 міс. В наступні роки загострення або рецидиви туберкульозу не відмічалися.

Приклад 2 (за способом, що пропонується). Хвора К., 20 років, поступила 26.02.1999 р. до відділення фтизіатрії ІФП як вперше виявлена на туберкульоз із діагнозом: інфільтративний туберкульоз 6 сегменту нижньої долі лівої легені в фазі розпаду і обсіменіння, МБТ(+). Хіміотерапія проводилася за запропонованим способом: на протязі 5 міс застосовувались щоденно ізоніазид (в дозі 5 мл 10% розчину внутрішньовенно в 11-12 год.), рифампіцин (0,6 г *per os* до сніданку), піразинамід (1,5 г *per os* після обіду), стрептоміцин (1,0 г внутрішньом'язово в 11-12 год.), етамбутол (1,4 г *per os* після вечери). Такий режим хіміотерапії привів до дуже швидкого і повного зникнення всіх проявів туберкульозного процесу, в тому числі інтоксикації, кашлю, харкотиння, через 1,5 міс - до припинення бактеріовиділення (яке було дуже масивним до початку лікування), через 2 міс - до повного розсмоктування інфільтративних і м'яковогнищевих утворень в легенях і через 2-3 міс - до загоєння великої порожнини розпаду.

БАК при даному режимі 5-компонентної хіміотерапії була дуже високою на всьому протязі доби. Так, при дослідженні від 15-16.03.1999 р. затримка росту лабораторного штаму Н37Rv наступала при

розведеннях крові, взятої в 11 і 14 годин, навіть в 256 разів, в 22 години - при розведеннях крові в 128 разів і в 8 годин наступного дня - в 64 рази. Переносність поліхіміотерапії була доброю, побічні реакції не виникали. Хіміотерапія проводилася тільки в стаціонарі. Загальна її тривалість склала 5 міс. В подальшому реактивації туберкульозу не спостерігалось.

Приклад 3. Хвора Т., 22 роки, поступила 6.07.1999 р. до відділення фтизіатрії ІФП як вперше виявлена на туберкульоз із діагнозом: дисемінований туберкульоз обох легень в фазі інфільтрації і розпаду, МБТ(+). Лікування проводилося за запропонованим способом: на протязі перших 4,5 місяців хвора отримувала ізоніазид (0,3-0,4 г в день), рифампіцин (0,45 г), піразинамід (1,5 г), стрептоміцин (1,0 г) і етамбутол (1,2 г). Всі препарати вживалися щоденно, в різний час доби і переважно *per os* (лише стрептоміцин - внутрішньом'язове). Цей режим хіміотерапії привів вже за 3-4 тижні до зникнення симптомів інтоксикації, кашлю, харкотиння, нормалізації фебрильної температури (39-39,6°C) і ШОЕ (з 60 до 10 мм/год.), через 1 міс - до припинення бактеріовиділення, через 3-4 міс до повного розсмоктування поширених інфільтративних і м'яковогнищевих утворень в обох легенях і через 4 міс - до повної ліквідації численних порожнин розпаду різного розміру в обох легенях. Даний режим хіміотерапії забезпечував високу або значну БАК на всьому протязі доби: затримка росту штаму H37Rv наступала при розведеннях в 512-128 разів крові, взятої в 12, 15 і 21 години і при розведенні крові в 16 разів, яку було взято в 8 годин ранку наступного дня (дослідження 12-13.07.1999 р.). Багатокомпонентна хіміотерапія не викликала побічних реакцій. Після виписки з відділення хвора ще 2 тижня одержувала в амбулаторних умовах через день ізоніазид, рифампіцин, піразинамід і етамбутол. Таким чином, загальна тривалість всього безперервного курсу поліхіміотерапії становила 5 міс. В подальшому загострень туберкульозу не відмічалось.

Приклад 4. Хворий К., 25 років, поступив 18.02.1999 р. до відділення фтизіатрії ІФП з діагнозом: інфільтративний туберкульоз 6 сегменту нижньої долі лівої легені в фазі розпаду і обсіменіння, МБТ(+). Туберкульоз був вперше виявлений 9 міс тому, але хворий лікувався лише 2 міс. У відділенні хіміотерапія проводилася за запропонованим способом: на протязі 4,3 міс застосовувались щоденно ізоніазид (0,45 г після вечері), рифампіцин (0,6 г до сніданку), піразинамід (1,75 г після обіду), етамбутол (1,6 г перед сном) і стрептоміцин (1,0 г в 11-12 годин). В результаті застосування такого режиму поліхіміотерапії МБТ в харкотинні зникли вже через 1 місяць, м'які вогнища і перикавітарна інфільтрація в лівій легені розсмоктались через 2 міс, всі порожнини розпаду в 6 сегменті зліва загоїлись (шляхом рубцювання) також через 2 міс. БАК при даному режимі лікування була високою майже на всьому протязі доби і проявлялась при розведеннях крові в 256-64 рази і лише в 22 години - при розведенні в 8 разів (дослідження 24-25.03.1999 р.). Переносність багатокомпонентної хіміотерапії була доброю. Після виписки з відділення хворий 3 тижня амбулаторно приймав через день ізоніазид, рифампіцин, піразинамід та

етамбутол. Загальна тривалість всього курсу хіміотерапії склала 5 міс. В наступний період залишалось повне клініко-рентгенологічне благополуччя.

Запропонований спосіб поліхіміотерапії був застосований у 79 вперше виявлених хворих деструктивним туберкульозом легень. Регресія процесу була значною і швидкою. Бактеріовиділення припинилось в 98,7% випадків, в середньому за $1,46 \pm 0,1$ міс, порожнини розпаду в легенях загоїлись в 94,9% випадків, в середньому за $3,25 \pm 0,17$ міс. Різко виражені побічні реакції від хіміотерапії спостерігались лише у 6,3% хворих і швидко зникали. Середні строки стаціонарного лікування склали $4,31 \pm 0,2$ міс, а всього курсу хіміотерапії - $5,04 \pm 0,21$ міс. На даному етапі у жодного із 26 хворих, у яких після закінчення 5-місячного курсу застосованої поліхіміотерапії пройшло не менше 1 року, не відмічено реактивації туберкульозу.

Між тим при лікуванні 115 хворих з аналогічним процесом за способом-прототипом, при якому інтенсивні режими із 4-6 препаратів вживались щоденно і через день, тобто таким чином, щоб за один день хворі одержували не більше 4 препаратів, а найбільш інтенсивний етап тривав лише перші 2-3 міс, при загальній тривалості хіміотерапії 6-7 міс, абацилювання було досягнуто в 98,2% випадків, в середньому за $1,76 \pm 0,1$ міс, загоєння порожнин розпаду - в 94,8%, в середньому за $4,24 \pm 0,18$ міс. Середні строки лікування в стаціонарі досягли $4,91 \pm 0,18$ міс, а всього курсу хіміотерапії - $6,55 \pm 0,23$ міс. Різко виражені, але тимчасові побічні реакції в процесі хіміотерапії виникли у 6,1% хворих. У віддаленому періоді рецидиви бактеріовиділення і деструктивного туберкульозу відмічені у 2 хворих (1,7%).

Таким чином, запропонований спосіб лікування дозволяє скоротити строки загоєння порожнин розпаду на 1 міс, припинення бактеріовиділення - на 0,3 міс., строки стаціонарного лікування - на 0,6 міс., а всього курсу хіміотерапії - навіть на 1,5 міс. Як і спосіб-прототип, запропонований спосіб приводить до дуже високої і практично до максимально можливої частоти абацилювання і загоєння каверн. Обидва способи добре переносяться. Значно більш швидка регресія туберкульозного процесу при запропонованому способі пояснюється посиленням антибактеріальної дії на МБТ впроваджених інтенсивних режимів - за рахунок збільшення кількості (до 5-ти) препаратів, що вживаються за один день, а також тривалості використання таких багатокомпонентних режимів. Про ці фактори свідчили дослідження БАК. Так, застосований спосіб забезпечував у 90-100% хворих високу або значну БАК, (що проявлялась при розведеннях крові від 16 до 512 разів), причому не тільки в момент її максимального рівня, але і на протязі всієї доби. Між тим при лікуванні хворих по способу-прототипу, тобто при менш інтенсивній хіміотерапії, у 40% хворих БАК падала в деякі години доби до дуже низького рівня (титри 1:2-1:4).

Постійно високий або значний рівень БАК в умовах поліхіміотерапії свідчить і про наявність в органах, тканинах і вогнищах уражень значного рівня концентрацій протитуберкульозних препаратів, що дозволяє забезпечити не тільки потужний бактеріостатичний, а і бактерицидний ефект.

Про високі терапевтичні можливості запропонованого способу свідчить і те, що у жодного із хворих, що лікувались по цьому способу, не виникла резистентність МБТ до тих препаратів, які за-

стосовувались, а бактеріовиділення припинилось майже у всіх - 98,7%.

Спосіб може знайти широке застосування в протитуберкульозних стаціонарах і диспансерах.

ДП "Український інститут промислової власності" (Укрпатент)
Україна, 01133, Київ-133, бульв. Лесі Українки, 26
(044) 295-81-42, 295-61-97

Підписано до друку _____ 2001 р. Формат 60х84 1/8.
Обсяг _____ обл.-вид. арк. Тираж 50 прим. Зам. _____

УкрІНТЕІ, 03680, Київ-39 МСП, вул. Горького, 180.
(044) 268-25-22
